

Identification and Analysis of Managerial Implications from the Life and Behavior of Habib ibn Muzahir

Seyed Ali Asghar Alavi¹ | Mohammad Abdul Hosseinzadeh^{*}

1. PhD in Quran and Management, Al-Mustafa Al-Alamiyah University of Qom, Qom, Iran.
Email: modirekarbala313@chmail.ir
2. Assistant Professor, Department of Advanced Engineering, Faculty of Management, Economics and Advanced Engineering, Iran University of Science and Technology, Tehran, Iran.
Email: abdolhosseinzadeh@gmail.com

Abstract

Habib ibn Muzahir al-Asadi is one of the pivotal figures of the Ashura epic, whose multifaceted character has often been overlooked. Studying the life of great and inspirational figures in history can help identify principles and concepts that remain applicable in the realms of management and leadership. The present research aims to analyze the character of Habib ibn Muzahir to identify and structure managerial implications. This study is organized based on the qualitative content analysis method, and the managerial implications are extracted from the life and behavior of Habib ibn Muzahir. By analyzing the character of Habib ibn Muzahir, the managerial teachings were categorized into seven types: planning, decision-making, leadership and guidance, cultural and value-based development, organizing, motivation and morale-building, and human resource development and training. The analysis of Habib ibn Muzahir's character concludes that he represents an example of exemplary Islamic administrators and rulers who can be considered a model for management.

Keywords: Management, Habib ibn Muzahir, Islamic Management, Islamic Leadership, Ashura Management, Biographical Research.

Volume info

Vol. 33
Series: 3
Autumn 2025

Article Type

Research Paper

Article History

Received:
04 August 2024
Revised:
01 October 2025
Accepted:
20 February 2026
Published:
24 February 2026

ISSN – E-ISSN

ISSN: 2251-6980
E-ISSN: 2645-5234

Cite this Paper: Alavi'A & Abdul Hosseinzadeh'M. (2026). Identification and Analysis of Managerial Implications from the Life and Behavior of Habib ibn Muzahir. *Journal of Islamic Management*. 33(3), 131-157

Publisher:
Imam Hossein University.

©
The Author(s).

شناسایی و تحلیل آموزه‌های مدیریتی از سیره و شخصیت حبیب بن مظاهر

سیدعلی اصغر علوی^۱ | محمد عبدالحسین زاده^{۲*}

۱. دکتری تخصصی قرآن و مدیریت جامعه المصطفی العالمیه قم، قم. ایران Email: modirekarbala313@chmail.ir

۲. استادیار، گروه مهندسی پیشرفت، دانشکده مدیریت، اقتصاد و مهندسی پیشرفت، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران Email: abdolhosseinzadeh@gmail.com

چکیده

حبیب بن مظاهر اسدی از محوری‌ترین شخصیت‌های حماسه عاشورا است که از بسیاری از ابعاد وجودی او غفلت شده است. بررسی سیره افراد بزرگ و الهام‌بخش در تاریخ، می‌تواند به شناسایی اصول و مفاهیمی کمک کند که همچنان در عرصه‌های مدیریتی و رهبری کاربرد دارند. پژوهش حاضر در صدد است که با تحلیل شخصیت جناب حبیب بن مظاهر، آموزه‌های مدیریتی را شناسایی و چارچوب‌بندی کند. پژوهش حاضر بر اساس روش تحلیل محتوای کیفی ساماندهی شده است و آموزه‌های مدیریتی مبتنی بر سیره و رفتار حبیب بن مظاهر استخراج شده است. با تحلیل شخصیت حبیب بن مظاهر، آموزه‌های مدیریتی در هفت گونه شامل برنامه ریزی، تصمیم‌گیری، هدایت و رهبری، فرهنگ‌سازی و ارزش‌مداری سازماندهی، انگیزش و روحیه‌بخشی و توسعه و آموزش منابع انسانی، قرار گرفت. با تحلیل شخصیت حبیب بن مظاهر این نتیجه به دست می‌آید که او نمونه‌ای از کارگزاران و حکمرانان طراز اسلامی است که می‌تواند به عنوان الگوی مدیریتی در نظر گرفته شود.

کلیدواژه‌ها: مدیریت، حبیب بن مظاهر، مدیریت اسلامی، رهبری اسلامی، مدیریت عاشورایی، سیره پژوهی.

سال و شماره

سال ۳۳، شماره: ۳

پاییز ۱۴۰۴

نوع مقاله

مقاله پژوهشی

سابقه مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۷/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۰۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۲/۰۵

شابا چاپی و الکترونیکی

شابا چاپی: ۶۹۸۰-۲۲۵۱

الکترونیکی: ۵۲۳۴-۲۶۴۵

استناد: علوی، سیدعلی اصغر؛ عبدالحسین زاده، محمد. (۱۴۰۵). شناسایی و تحلیل آموزه‌های مدیریتی از سیره و شخصیت حبیب بن مظاهر؛ مدیریت اسلامی؛ ۳۳(۳): ۱۵۷-۱۳۱.

©
نویسندگان.

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

OPEN ACCESS

مقدمه

با رشد علم مدیریت در سال‌های اخیر، تأکید بیشتری بر بررسی الگوهای ترکیبی از رهبری سنتی و مدرن شده است (جونز و کلارک^۱، ۲۰۱۹: ۵۱۳). در این میان، پژوهش‌های مدیریتی به دنبال شناسایی منابع الهام‌بخش برای تقویت رویکردهای رهبری اخلاقی و کارآمد بوده‌اند (نورتوس^۲، ۲۰۲۱: ۷). با این حال، تحقیقات نشان می‌دهد که بسیاری از مدل‌های رهبری و مدیریت مدرن بر مبنای نظریه‌های غربی بنا شده‌اند و به الگوهای رهبری بومی و تاریخی که شامل ارزش‌های اخلاقی و معنوی است، کمتر پرداخته شده است (یوکل و گاردنر^۳، ۲۰۲؛ اسمیت، براون و جانسون^۴، ۲۰۲۱). مدیریت و رهبری به عنوان دو عامل کلیدی در پیشبرد اهداف و موفقیت سازمان‌ها و جوامع همواره مورد توجه محققان و اندیشمندان بوده است. در حالی که بسیاری از رویکردها و نظریه‌های مدیریتی بر مبنای اصول علمی و تجربی مدرن توسعه یافته‌اند، بهره‌گیری از الگوهای تاریخی و شخصیت‌های برجسته می‌تواند ابعاد نوینی را در مدیریت و رهبری معرفی کند (براون^۵، ۲۰۲۰).

حبیب بن مظاهر اسدی، یکی از یاران وفادار امام حسین (ع) در حماسه عاشورا، نمونه‌ای برجسته از شخصیتی است که ویژگی‌های مدیریتی و رهبری او تاکنون کمتر مورد بررسی قرار گرفته است (محدثی، ۱۳۹۳: ۴). بررسی و تحلیل سیره و رفتار او می‌تواند الگویی ارزشمند برای مدیران و رهبران امروزی باشد، به ویژه در محیط‌هایی که ارزش‌های معنوی و اخلاقی با مدیریت تلفیق می‌شوند. این در حالی است که پژوهش‌های محدودی به بررسی جامع آموزه‌های مدیریتی موجود در سیره و رفتار او پرداخته‌اند. عدم توجه به این جنبه‌ها به معنای از دست دادن فرصت بهره‌مندی از درس‌های مهمی است که می‌توانند در تقویت رهیافت‌های مدیریت اسلامی و ارزش‌محور مورد استفاده قرار گیرند.

ضرورت بررسی شخصیت حبیب بن مظاهر اسدی در حوزه مدیریت اسلامی به دلیل ویژگی‌های برجسته او در رهبری و مدیریت در شرایط بحرانی و پرچالش است. حبیب بن مظاهر به عنوان

1. Jones & Clark
2. Northouse
3. Yukl & Gardner
4. Smith, Brown & Johnson
5. Brown

یکی از یاران نزدیک امام حسین (ع) در حماسه عاشورا، نمونه بارزی از رهبری مبتنی بر ایمان، ایثار، و تصمیم‌گیری قاطع است که می‌تواند الگویی ارزشمند برای مدیران و رهبران در جوامع اسلامی باشد. مدیریت اسلامی به دنبال بهره‌گیری از الگوهای تاریخی و دینی برای تقویت و توسعه اصول مدیریت در دنیای معاصر است. در این میان، بررسی و تحلیل شخصیت‌هایی مانند حبیب بن مظاهر می‌تواند نقش مهمی در بازتعریف اصول رهبری و مدیریت مبتنی بر ارزش‌های اسلامی ایفا کند. یکی از دلایل اهمیت بررسی شخصیت حبیب بن مظاهر، توانایی او در ایجاد همبستگی و تقویت روحیه جمعی در شرایطی بسیار دشوار و بحرانی است. این ویژگی‌ها در مدیریت اسلامی به عنوان اصول اساسی برای رهبری موفق شناخته می‌شوند و بر اهمیت رفتارهای اخلاقی و انسجام تیمی تأکید دارند.

حبیب بن مظاهر با روحیه فداکاری و ایمان قوی، توانست در میان یاران امام حسین (ع) نقش مهمی در ایجاد انسجام و اتحاد ایفا کند که می‌تواند الگویی مناسب برای مدیران در موقعیت‌های مشابه باشد (شجاعی، ۱۳۹۸: ۲۱). در نتیجه، بررسی و تحلیل شخصیت حبیب بن مظاهر در مدیریت اسلامی می‌تواند به شناسایی و احیای اصول مدیریتی کمک کند که نه تنها در دنیای مدرن قابل استفاده هستند، بلکه می‌توانند برای مدیرانی که به ارزش‌ها و اصول دینی اهمیت می‌دهند، الهام‌بخش باشند.

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و تحلیل آموزه‌های مدیریتی در سیره و رفتار حبیب بن مظاهر ساماندهی شده است. سؤال اصلی این پژوهش این است که آموزه‌ها و مهارت‌های مدیریتی منبث از تحلیل سیره و رفتار حبیب بن مظاهر چیست و این اصول چه تأثیری در بهبود سبک‌های مدیریتی و رهبری معاصر می‌گذارد. نوآوری اصلی این پژوهش بدین صورت است که به صورت جامع و از نگاه مدیریتی و رهبری، شخصیت حبیب بن مظاهر بررسی و تحلیل می‌شود و تلاش می‌شود که الگویی جامع از مؤلفه‌های مدیریتی و رهبری از سیره و شخصیت ایشان استخراج و به صورت دسته‌بندی شده ارائه شود. در پژوهش حاضر ابتدا، شخصیت و زندگی حبیب بن مظاهر به صورت خلاصه تشریح و تبیین می‌شود در ادامه پیشینه پژوهش‌های مرتبط با حبیب بن مظاهر آورده می‌شود و نوآوری پژوهش تبیین می‌شود. در مرحله بعد روش تحلیل محتوای کیفی و کاربردی آن در پژوهش حاضر انجام می‌شود و در نهایت تحلیل یافته‌ها و نتایج ارائه می‌شود.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مدیریت و رهبری در اسلام و ضرورت سیره‌پژوهی

مدیریت و رهبری در اسلام از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که ریشه در اصول توحیدی، عدالت محوری و اخلاق اسلامی دارد. قرآن کریم، سیره پیامبر اکرم (ص) و آموزه‌های ائمه معصومین (ع) به‌عنوان منابع اصلی، چارچوب نظری برای فهم و توسعه مدیریت اسلامی را فراهم می‌کنند (بابایی، ۱۳۹۱). در این راستا، استخراج آموزه‌های مدیریتی از سیره بزرگان دین، از جمله امام علی (ع) و امام حسین (ع)، اهمیت بسیاری دارد و می‌تواند مبنایی برای نظریه‌پردازی و توسعه نظام مدیریت اسلامی باشد (لطیفی، منصوری و عبدالحسین‌زاده، ۱۳۹۵).

مدیریت در اسلام مبتنی بر ارزش‌های الهی و رعایت اصول اخلاقی است. تفاوت اساسی مدیریت اسلامی با مدیریت غربی در نگرش به انسان و اهداف سازمانی نهفته است؛ در حالی که مدیریت غربی بر کارایی و سود اقتصادی تمرکز دارد، مدیریت اسلامی توجه به تعالی انسان، عدالت و مسئولیت اجتماعی را در اولویت قرار می‌دهد (ستوده، باقری و جاجر میزاده، ۱۴۰۰). رهبری در اسلام مفهومی فراگیرتر از مدیریت دارد و مبتنی بر هدایت، تربیت، و رشد معنوی جامعه است. امام علی (ع) در نهج البلاغه رهبری را مسئولیتی سنگین می‌داند که مستلزم رعایت عدالت، تقوا و شایسته‌سالاری است (حسنی و نقی‌پور، ۱۳۹۶). رهبر اسلامی نه تنها مدیر اجرایی است؛ بلکه باید به نیازهای روحی و اخلاقی پیروان خود نیز توجه داشته باشد (رحمتی، خنیفر، و کتابی، ۱۳۹۳). سیره‌پژوهی به‌عنوان یک روش علمی، امکان استخراج اصول مدیریتی را از زندگی و عملکرد رهبران اسلامی فراهم می‌کند. یکی از دلایل اساسی سیره‌پژوهی، تفاوت مبانی ارزشی و فلسفی مدیریت اسلامی با مدیریت غربی است (طباطبایی و همکاران، ۱۴۰۰). رهبری امام حسین (ع) در قیام عاشورا نمونه بارز مدیریت تحول‌گرا و تکلیف‌محور است. امام حسین (ع) با تأکید بر ارزش‌های دینی و اخلاقی، پیروان خود را به مبارزه علیه ظلم فراخواند. مطالعه الگوی رهبری ایشان نشان می‌دهد که مفاهیمی همچون بصیرت، تکلیف‌گرایی و مقاومت در برابر فساد از عناصر کلیدی مدیریت اسلامی است (رحمتی، خنیفر و کتابی، ۱۳۹۳).

در جمع‌بندی می‌توان بیان داشت که سیره پژوهی به‌عنوان یک روش علمی، فرآیندی است که به بررسی زندگی، اعمال و آموزه‌های بزرگان دین پرداخته و از آن‌ها اصول و الگوهای مدیریتی استخراج می‌کند. این روش بر پایه تحلیل تاریخی، استنباط اصول مدیریتی و انطباق آن‌ها با چالش‌های معاصر بنا شده است (طباطبایی و همکاران، ۱۴۰۰). مدیریت در اسلام نه صرفاً یک نظام اجرایی؛ بلکه راهی برای هدایت جامعه بر اساس ارزش‌های الهی است و سیره پژوهی ابزاری کلیدی برای شناخت این ارزش‌ها و تبدیل آن‌ها به الگوهای عملی در مدیریت است (لطیفی، منصوری و عبدالحسین‌زاده، ۱۳۹۵). از طریق مطالعه روش‌های تصمیم‌گیری، تعامل با مردم، عدالت محوری و راهبردهای حل بحران در سیره پیامبر اکرم (ص)، ائمه معصومین (ع) و سایر شخصیت‌های برجسته، می‌توان چارچوب‌هایی برای مدیریت اخلاقی، عدالت‌محور و انسانی ارائه کرد که در برابر چالش‌های مدیریت مدرن نیز پاسخگو باشد (حسینی و نقی‌پور، ۱۳۹۶). در واقع، استخراج دانش مدیریت از سیره بزرگان دین، امکان‌پسوند میان اصول اسلامی و نیازهای مدیریت معاصر را فراهم کرده و سبب توسعه الگوهای مدیریتی بومی در جوامع اسلامی می‌شود (ستوده، باقری و جاجر میزاده، ۱۴۰۰).

تحلیل شخصیت و زندگی حبیب بن مظاهر

حبیب بن مظاهر اسدی (۱۴ قبل از هجری - ۶۱ هجری) در یمن چشم به جهان گشود. کنیه او ابوالقاسم است. (السماعی، ۱۴۱۹، ۱۰۲، الامین، ۱۳۷۱، ۴، ۵۵۳، الشیستی، ۱۴۲۱، ۱، ۳۲۵ حرف الحاء/الرقم) پدر او مظاهر از خاندان بنی‌اسد است.^۱ حبیب از یاران امام علی، امام حسن و امام حسین بوده است. او حافظ کل قرآن و از راویان و ناقلان حدیث بوده است. او از جمله کوفیانی

۱. قال الإمام الصادق عليه السلام، في زيارة الشهداء رضوان الله تعالى عليهم: «السلام على حبیب بن مظاهر» (الشهيد الاول، ۱۴۱۰، ۱۵۱) وعن الإمام المهدي عجل الله فرجه الشريف، في زيارة الإمام الحسين عليه السلام، والشهداء رضوان الله تعالى عليهم، ما خرج من الناحية المقدسه: «السلام على حبیب بن مظاهر الأسدي» (ابن المشهدی، ۱۴۱۹، ۴۹۳، زيارة الشهداء رضوان الله عليهم في يوم عاشوراء؛ ابن طاووس، ۱۴۱۶، ۳، ۷۸ الفصل ۱۴ فيما نذكره من زيارة الشهداء في يوم عاشوراء؛ المجلسي، ۱۴۰۳، ۴۵، ۷۱، كتاب تاريخ فاطمه والحسين والحسين عليهم السلام، باب ۳۷ سائر ما جرى عليه بعد بيعه الناس ليزيد بن معاوية إلى شهادته صلوات الله عليه، في زيارة الشهداء رضوان الله تعالى عليهم. و ۹۸، ۲۷۲؛ البحراني، ۱۴۰۷، ۳۳۸، باب أسماء الشهداء، البروجردی، ۱۳۸۳، ۱۲، ۴۹۸، باب ۶۵ كيفية زيارة الحسين عليه السلام وسائر الشهداء عليهم السلام)

است که در نامه از امام خواسته بود که به کوفه بیایند. او از جمله یاران امام حسین در روز عاشورا است که به همراه ایشان به شهادت رسید.

حبیب بن مظاهر اسدی که در منابع رجالی و تاریخی، از وی با نام حبیب بن مُظَهَّرِ قَعَسِی نیز یاد شده، از یاران خاصّ امام علی، امام حسن و امام حسین علیهم السلام بوده است؛ بلکه به گفته ابن حجر، دوران پیامبر خدا صلی الله علیه و آله را نیز در کوفه کرده است. وی در دوران حکومت امام علی علیه السلام، یکی از اعضای «سپاه ویژه» ایشان که «شُرَطَةُ الْحَمِیْمِ» نامیده می شد، بوده است. مذاکرات حبیب بن مظاهر با میثم تمار و رُشَید هَجَری در باره آینده، نشانه آن است که آنان، از اصحاب سیر امام علی علیه السلام، و برخوردار از کمالات بلند معنوی و علم منایا و بلایا (مرگ‌ها و حادثه‌ها) بوده اند. وی، در زمره نخستین کسانی بود که از امام حسین علیه السلام برای آمدن به کوفه، دعوت کردند و پس از ورود مسلم علیه السلام به کوفه و قرائت نامه امام علیه السلام برای مردم کوفه، پس از عابَس که ضمن اظهار تردید در صداقت مردم کوفه، سوگند یاد کرد که شخصاً دعوت امام علیه السلام و نماینده ایشان را می پذیرد و برای رضای خدا با دشمنان آنان می جنگد تا خدارا ملاقات کند، از جا برخاست و گفت: خداوند، تو را پیامرزا آنچه را در نظر داشتی، با سخنی کوتاه، بیان کردی. سپس گفت: به خداوندی که جز او خدایی نیست، سوگند، من هم نظری همچون نظر او دارم. پس از سخنان این دو نفر، بیعت مردم با مُسَلِم بن عقیل، آغاز شد. همچنین حبیب، در بیعت گرفتن از مردم کوفه، نقشی فعال داشت (محمدی ری شهری، ۱۳۸۸، ج ۶، ص ۲۳۵)

وی پس از حضور در کربلا نیز برای جذب نیرو برای سپاه امام علیه السلام از طایفه بنی اسد و برخورد با دشمنان، تلاش‌های فراوانی داشت. حبیب، در روز عاشورا، فرماندهی جناح چپ سپاه امام علیه السلام را به عهده داشت و از آرامش و روحیه بسیار بالایی برخوردار بود. چنان که در آستانه شهادت، شاد بود و بر اساس نقلی، با هم‌زمان خود، شوخی می کرد. بُریر به او گفت: برادر! الان وقت خنده نیست. حبیب پاسخ داد: کجا برای شادمانی، بهتر از این جا؟ به خدا سوگند، جز این نیست که این گروه اوباش، با شمشیرهایشان به ما هجوم می آورند و ما با حورالعین، هماغوش می شویم. وی، در حالی که این اشعار را زمزمه می کرد، به سپاه دشمن، حمله ور شد: من، حبیبم و پدرم، مُظَاهر است یکه سوار پیکار جو، میان شعله‌های جنگک. شما، آماده‌تر و پر شمارترید و ما، وفادارتر و شکیاتر از شمایم. ما، حجتی برتر و حقی روشن‌تر داریم و از شما، پرهیزگارتریم و دلیل بهتری داریم. او همچنان

رزمد تا به خیل شهدای کربلا پیوست. شهادت حبیب، برای امام حسین علیه السلام، بسیار ناگوار بود. لذا هنگامی که وی شهید شد، فرمود: من، شهادت خود و یارانِ حمایتگر را به حساب خدا می گذارم. در «زیارت ناحیه مقدسه»، آمده است: سلام بر حبیب بن مظاهر اسدی! نام وی در «زیارت رجیّه» هم آمده است (محمدی ری شهری، ۱۳۸۸، ج ۶، ص ۲۳۷-۲۳۹)

محورهای شخصیتی حبیب بن مظاهر

بر اساس تعریف انسان کامل از منظر شهید مطهری، انسان کامل، انسانی است که تمام ارزش‌ها در او به صورت یکسان رشد و نمو داشته باشد. ایشان در مورد انسان کامل می گویند: ارزش‌های گوناگونی است که در بشر وجود دارد: عقل، عشق، محبت، عدالت، خدمت، عبادت، آزادی و انواع دیگر ارزش‌ها. حال کدام انسان، انسان کامل است؟ او که فقط عابد محض است؟ او که فقط آزاده محض است؟ او که فقط عاشق محض است؟ او که فقط عاقل محض است؟ نه، هیچ کدام انسان کامل نیست. انسان کامل آن انسانی است که «همه این ارزش‌ها» «در حد اعلی» و «هماهنگ با یکدیگر» در او رشد کرده باشد. علی علیه السلام چنین انسانی است. کمال انسان در تعادل و توازن او است؛ یعنی انسان با داشتن این همه استعدادها گوناگون آن وقت انسان کامل است که فقط به سوی یک استعداد گرایش پیدا نکند و استعدادهای دیگرش را مهمل و معطل نگذارد و همه را در یک وضع متعادل و متوازن، همراه هم رشد دهد که علما می گویند اساساً حقیقت عدل به توازن و هماهنگی برمی گردد. مقصود از هماهنگی در اینجا این است که در عین اینکه همه استعدادها انسان رشد می کند، رشدش رشد هماهنگ باشد. (مطهری، ج ۲۳، ص ۱۱۲).

ایشان انسان کامل را انسانی می دانند که همه ابعاد شخصیتی به طور هماهنگ رشد کرده باشد. همچنین ایشان یکی دیگر از ابعاد انسان کامل را جامع الاضداد بودن شخصیت انسان کامل می دانند. تعبیر «جامع الاضداد بودن» که ما درباره انسان کامل می گوئیم، صفتی است که از هزار سال پیش علی علیه السلام با آن شناخته شده است. حتی خود سیدرضی در مقدمه نهج البلاغه می گوید: مطلبی که همیشه با دوستانم در میان می گذارم و اعجاب آن‌ها را برمی انگیزم این موضوع است که جنبه‌های گوناگون سخنان علی علیه السلام [به گونه‌ای است] که انسان در هر قسمتی از سخنان او که وارد می شود، می بیند به یک دنیایی رفته است: گاهی در دنیای عبّاد است و گاهی در دنیای

زه‌اد، گاهی در دنیای فلاسفه است و گاهی در دنیای عرفا، گاهی در دنیای سربازان و افسران است و گاهی در دنیای حکام عادل، گاهی در دنیای قضات است و گاهی در دنیای مفتی‌ها. علی‌علیه‌السلام در همه دنیاها وجود دارد و از هیچ دنیایی از دنیاها بشریت غایب نیست (مطهری، ج ۲۳، ص: ۱۲۴). پس می‌توان با مطالعه شخصیت انسان کامل و رجوع به او پاسخ مسائل را گرفت. حبیب که نمونه‌ای از انسان کامل است که می‌توان با رجوع به شخصیتش پاسخ مسائل و مشکلات را گرفت.

پیشینه پژوهش

درباره جناب حبیب بن مظاهر پژوهش‌های متعددی انجام شده است که عمدتاً به کلیات زندگی او پرداخته‌اند که در جدول زیر برخی از مهم‌ترین آنها آمده است.

جدول ۱. کتاب‌های مرتبط با زندگانی جناب حبیب بن مظاهر

سال	عنوان پژوهش	نویسندگان	منبع و محل انتشار	خلاصه‌ای از یافته مقاله
1370	مردان و رجزهایشان: حبیب بن مظاهر	سید مهدی شجاعی	مجله رشد معلم، شماره ۷۳	بررسی رجزهای حبیب بن مظاهر و نقش او در عاشورا.
1377	پیر میدان‌دار عشق حبیب بن مظاهر	مصطفی غلامحسینی	مجله فرهنگ کوثر، شماره ۱۴	نقش حبیب بن مظاهر در میدان عاشورا و عشق او به امام حسین.
1379	حبیب بن مظاهر اسوه قاریان	باقر دریاب نجفی	مجله فرهنگ کوثر، شماره ۳۸	تبیین شخصیت حبیب بن مظاهر به عنوان الگوی قاریان.
1382	حبیب بن مظاهر مرد دیانت و سیاست	غلامحسین صمیمی	مجله درس‌هایی از مکتب اسلام، سال ۴۳، شماره ۸	تحلیل جنبه‌های دیانت و سیاست در شخصیت حبیب.
1382	استمداد حبیب بن	غلامحسین صمیمی	مجله درس‌هایی	توضیح تلاش حبیب

سال	خلاصه‌ای از یافته مقاله	منبع و محل انتشار	نویسندگان	عنوان پژوهش
	برای جلب کمک از بنی‌اسد.	از مکتب اسلام، سال ۴۳، شماره ۹		مظاهر از بنی‌اسد
1386	مروری بر زندگی حبیب بن مظاهر.	مجله دانشنامه جهان اسلام، شماره ۱۲	لیلا اوصالی	حبیب بن مظاهر
1433	تحلیل کمک‌ها و وفاداری حبیب به امام حسین.	مجله بقیه الله، شماره ۲۴۳	السید علی عباس الموسوی	رجال نصر الوالحسین: حبیب بن مظاهر
1391	بررسی تاریخ و سیره حبیب به عنوان صحابی وفادار.	مجله مبلغان، شماره ۱۵۹ و ۱۶۰	جواد حسینی	تاریخ و سیره: حبیب بن مظاهر صحابی فداکار
1391	نقش حبیب به عنوان نماد وفاداری به ولایت.	مجله فرهنگ زیارت، شماره ۱۱-۱۰	جواد محدثی	حبیب بن مظاهر؛ مظهر وفاداری به ولایت
۱۳۹۳	بررسی الگوی جناب حبیب در هشت محور مانند تشکیلات	نشر سدید	سید علی اصغر علوی با همکاری محمد عبدالحسین زاده	الی الحبیب
1394	تحلیل محوریت امام در زندگی حبیب و حرکت او از کوفه به کربلا.	مجله مبلغان، شماره ۱۹۵	سید عباس حسینی باقرآبادی	محوریت امام در زندگی؛ حرکت حبیب از کوفه به کربلا
1395	مروری جامع بر زندگی و کارنامه درخشان حبیب.	مجله پاسدار اسلام، سال ۳۵، شماره ۴۱۵-۴۱۶	غلامرضا گلی زواره	حبیب نجیب؛ سیری در زندگی و کارنامه درخشان حبیب بن مظاهر اسدی

■ شناسایی و تحلیل آموزه‌های مدیریتی از سیره و شخصیت حبیب بن مظاهر

با مطالعه و شناسایی منابع علمی برخی پژوهش‌های دیگر نیز یافت می‌شوند که علی‌رغم عدم اشاره مستقیم به آموزه‌های مدیریتی و رهبری سیره حبیب بن مظاهر ولی برخی مطالب در رابطه با سیره مدیریتی حبیب بن مظاهر در آنها به چشم می‌خورد که عبارت‌اند از:

جدول ۲. پیشینه پژوهشی مرتبط با سیره مدیریتی حبیب بن مظاهر

عنوان اثر علمی	خلاصه یافته‌ها	آموزه‌های مدیریتی و رهبری
حبیب بن مظاهر؛ الرمز والوفاء	بررسی زندگی و نقش حبیب بن مظاهر در نهضت کربلا و ویژگی‌های شخصیتی او.	رهبری تحول‌گرا، وفاداری به اصول، پایداری در برابر فشارها، مدیریت تعارضات
روح الجماعة فی کربلا	نقش حبیب در ایجاد همبستگی و انگیزه‌بخشی به یاران کربلا.	تقویت روحیه تیمی، ایجاد حس مأموریت مشترک، رهبری با عشق و احترام
تعلیم القادة فی معركة الطف	بررسی روش‌های مدیریتی در واقعه کربلا و تأثیر آن بر مدیریت معاصر.	آموزش و توسعه، مدیریت منابع انسانی، تقویت اعتماد به نفس یاران
القيادة فی النهضة الحسينية	تحلیل مدیریت استراتژیک و تاکتیک‌های رهبری حبیب در واقعه کربلا.	پیش‌بینی و آینده‌نگری، سازماندهی مؤثر، انعطاف‌پذیری و تطبیق‌پذیری
رموز القادة فی الإسلام	بررسی شخصیت‌های برجسته اسلامی و ویژگی‌های مدیریتی آن‌ها.	پایداری اخلاقی، حس خدمت و ایثارگری، عدالت و انصاف
رهبری شهادت در کربلا ^۱	بررسی نقش رهبری در واقعه کربلا و شخصیت‌های برجسته آن.	مدیریت استرس، توانایی انگیزش درونی و بیرونی، تصمیم‌گیری سریع و مؤثر
حبیب بن مظاهر: نماد وفاداری و شجاعت ^۲	بررسی نقش وفاداری و شجاعت در شخصیت حبیب بن مظاهر و تأثیر آن بر مدیریت معاصر.	وفاداری به اصول، همراهی و همدلی با نیروها، توانمندسازی یاران
حبیب بن مظاهر اسوه ولایت‌مداری و فضایل اخلاقی	این مقاله بر اهمیت ولایت‌مداری و فضایل اخلاقی او با استناد به منابع تاریخی و روایات معتبر تأکید دارد و نقش او در حماسه عاشورا را به‌عنوان	رهبری متعهد، وفاداری به اصول و ارزش‌ها، و توانایی تأثیرگذاری در شرایط بحرانی

1. The Leadership of Martyrdom in Karbala
2. Al-Habib ibn Muzahir: A Symbol of Loyalty and Valor

عنوان اثر علمی	خلاصه یافته‌ها	آموزه‌های مدیریتی و رهبری
	الگوی از وفاداری و رهبری اخلاقی برجسته می‌سازد.	
شناخت شخصیت حبیب بن مظاهر	این مقاله توضیح می‌دهد که چگونه حبیب در برابر چالش‌های مختلف با شجاعت و پایبندی به اصول اخلاقی و دینی ایستادگی می‌کرد.	وفاداری، شجاعت، عبودیت، روحیه شهادت‌طلبی و توانایی تأثیرگذاری بر دیگران
شخصیت‌شناسی حبیب بن مظاهر	بررسی ویژگی‌های شخصیتی حبیب بن مظاهر و نقش او در واقعه کربلا.	رهبری تحول‌گرا، وفاداری به اصول، پایداری در برابر فشارها، مدیریت تعارضات.
حبیب بن مظاهر؛ مظهر وفاداری به ولایت	بررسی زندگی و نقش حبیب بن مظاهر در نهضت کربلا و ویژگی‌های شخصیتی او.	تقویت روحیه تیمی، ایجاد حس مأموریت مشترک، رهبری با عشق و احترام.
مطالعه بینامتنی شخصیت حبیب بن مظاهر در سخنان امام حسین (ع)	بررسی نقش حبیب بن مظاهر در حماسه عاشورا با احصای سخنان امام حسین (ع) درباره او.	شجاعت، وفاداری به رهبری، توانایی تأثیرگذاری بر دیگران و تصمیم‌گیری‌های حیاتی.
حبیب بن مظاهر... قائد الأنصار	تحلیل مدیریت استراتژیک و تاکتیک‌های رهبری حبیب در واقعه کربلا.	پیش‌بینی و آینده‌نگری، سازماندهی مؤثر، انعطاف‌پذیری و تطبیق‌پذیری.
حبیب بن مظاهر... مسری إلى قافلة السماء	بررسی نقش حبیب در ایجاد همبستگی و انگیزه‌بخشی به یاران کربلا.	تقویت روحیه تیمی، ایجاد حس مأموریت مشترک، رهبری با عشق و احترام.

پژوهش پیشنهادی با بهره‌گیری از یافته‌های ذکر شده در منابع معتبر و تحلیل عمیق شخصیت حبیب بن مظاهر در چارچوب مدیریت و رهبری اسلامی، می‌تواند الگویی نوآورانه برای مدیران و

رهبران معاصر ارائه دهد. این الگو نه تنها به شناخت بهتر و الگوبرداری از ویژگی‌های مثبت رهبری و مدیریتی حبیب کمک می‌کند، بلکه اصولی را برای رهبری مبتنی بر اخلاق، وفاداری و عدالت معرفی می‌کند که در مدیریت مدرن نیز کاربردی است.

روش پژوهش

تحلیل محتوای کیفی یکی از روش‌های پژوهشی در علوم اجتماعی و انسانی است که برای شناسایی، تحلیل و تفسیر الگوهای معنایی در داده‌های متنی به کار می‌رود. این روش به محققان اجازه می‌دهد تا به بررسی محتوای داده‌های غیر عددی مانند مصاحبه‌ها، متون نوشتاری و سایر منابع کیفی بپردازند و به استخراج معانی و مفاهیم نهفته بپردازند (کریپندورف^۱، ۲۰۱۸؛ هسیه و شانون^۲، ۲۰۰۵). برخلاف روش‌های کمی که بر شمارش فراوانی کلمات یا عبارات تمرکز دارند، تحلیل محتوای کیفی تلاش می‌کند تا لایه‌های عمیق‌تری از داده‌ها را کشف کند و روابط پیچیده میان مفاهیم را شناسایی کند (ایلو و کاینگاز^۳، ۲۰۰۸). کاربردهای روش تحلیل محتوای کیفی شامل طیف گسترده‌ای از حوزه‌ها مانند تحلیل متون تاریخی، بررسی رفتارها و تجربیات انسانی، تحقیقات مدیریتی و مطالعات فرهنگی می‌شود (مایرینگ^۴، ۲۰۱۴). این روش به‌ویژه در مدیریت و رهبری برای درک الگوهای رفتاری و مفاهیم مرتبط با تصمیم‌گیری و رهبری به کار می‌رود (گرانهم و لاندمن^۵، ۲۰۰۴). پژوهشگران از این روش برای تحلیل متون و استخراج معانی پنهان از داده‌های کیفی استفاده می‌کنند تا به پاسخ به سؤالات پژوهشی پیچیده دست یابند (اسکریر^۶، ۲۰۱۲).

مراحل تحلیل محتوای کیفی شامل چندین گام اساسی است: (۱) جمع‌آوری داده‌ها و بررسی اولیه برای آشنایی با محتوا (کرسول و پات^۷، ۲۰۱۸)، (۲) کدگذاری داده‌ها برای شناسایی الگوها و معانی پنهان (سالدانا^۸، ۲۰۲۱)، (۳) دسته‌بندی کدها به مضامین اصلی و فرعی (مایلز، هیرمن و سالدانا^۹، ۲۰۱۴) و (۴) تفسیر و تحلیل نهایی داده‌ها برای ارائه یافته‌ها (ناول و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۷).

1. Krippendorff
2. Hsieh & Shannon
3. Elo & Kyngäs
4. Mayring
5. Graneheim & Lundman
6. Schreier
7. Creswell & Poth
8. Saldana
۹. Miles, Huberman, & Saldana
۱۰. Nowell et al

اعتبارسنجی این روش از طریق تکنیک‌هایی مانند مثلث‌سازی داده‌ها، بازبینی توسط همکاران و استفاده از بازخورد مشارکت‌کنندگان انجام می‌شود (لینکولن و گوبا^۱، ۱۹۸۵). این فرآیندها به محققان کمک می‌کنند تا از دقت و قابلیت اعتماد نتایج خود اطمینان حاصل کنند و پژوهش‌های کیفی با کیفیت بالاتری ارائه دهند (نوبل و اسمیت^۲، ۲۰۱۵).

در مقاله حاضر از روش‌های مختلفی برای افزایش اعتبار استفاده می‌شود، از جمله مثلث‌سازی داده‌ها^۳ که با بهره‌گیری از منابع مختلف تاریخی و دینی، صحت و جامعیت یافته‌ها بررسی می‌شود. همچنین، بازبینی توسط همکاران^۴ به‌عنوان روشی برای ارزیابی و تأیید یافته‌ها توسط متخصصان حوزه مدیریت و تاریخ اسلام به کار می‌رود تا صحت تحلیل و تفسیر داده‌ها بهبود یابد. بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان^۵ یا ارزیابی نتایج توسط افراد آگاه به زمینه مورد مطالعه نیز برای تضمین هم‌خوانی یافته‌ها با واقعیت تاریخی انجام می‌شود. آشنایی با تاریخ اسلام و شخصیت حبیب بن مظاهر، دارای آثار و تألیفات مرتبط در حوزه مدیریت اسلامی و مدیریت عاشورایی، مسلط بر مباحث علوم مدیریت رایج و دکتری تخصصی رشته مدیریت، تسلط بر روش‌های کیفی و دارای سابقه انجام پژوهش‌های کیفی و تسلط بر علوم حوزوی و تحصیلات حوزوی داشتن از جمله مشخصات و ویژگی‌های خبرگان برای تأیید یافته‌های پژوهش حاضر بوده است. مشخصات خبرگان و فراوانی آنان در جدول (۳) آمده است.

جدول ۳. مشخصات و مختصات خبرگان برای تأیید یافته‌های پژوهش

ردیف	مختصات خبرگان	تعداد
۱	دکتری مدیریت و دارای تحصیلات آکادمی مدیریت	۳
۲	دارای تألیفات مرتبط با حوزه عاشورا پژوهی و حبیب بن مظاهر	۲
۳	دکتری تاریخ اسلام	۲
۴	دکتری و دارای پژوهش در حوزه سیره پژوهی و تحقیقات کیفی	۲
۵	تحصیلات حوزوی و علوم اسلامی	۱

۱. Lincoln & Guba

۲. Noble & Smith

۳. Triangulation

۴. Peer Debriefing

۵. Member Checking

علاوه بر این، مستندسازی دقیق فرایند تحلیل^۱ و استفاده از کدگذار دوم^۲ به منظور بررسی هم‌سانی در کدگذاری و تفسیر داده‌ها به تقویت قابلیت اعتماد نتایج کمک می‌کند. این راهکارها به افزایش دقت و اعتبار یافته‌های پژوهش و ارائه نتایج قابل اعتمادتر منجر می‌شوند. مقاله حاضر می‌کوشد تا با استفاده از روش «تحلیل محتوا» به پشتوانه متون تاریخی شاخص‌های مدیریتی زندگی جناب حبیب را مورد تحلیل و ارزیابی قرار دهد.

یافته‌های پژوهش

در این قسمت به صورت خلاصه مراحل انجام تحلیل یافته‌ها به تفکیک گام‌های انجام شده ارائه می‌شود. در گام اول، با بررسی و انجام مطالعات کتابخانه‌ای، منابع معتبر و متقن پیرامون حبیب بن مظاهر شناسایی شدند. برای شناسایی منابع علمی مرتبط با سیره مدیریت حبیب بن مظاهر، از روش جستجوی نظام‌مند در پایگاه‌های داده علمی، مقالات پژوهشی و کتب معتبر اسلامی استفاده شده است. ابتدا با تمرکز بر کلیدواژه‌هایی مانند «مدیریت اسلامی»، «رهبری در اسلام»، «سیره فرماندهان عاشورا»، و «حبیب بن مظاهر»، منابع بالقوه از پایگاه‌هایی نظیر Google Scholar، نورمگز و پایگاه‌های دانشگاهی استخراج شدند. سپس، مقالات و کتب مرتبط که به بررسی ویژگی‌های مدیریتی و فرماندهی ایشان پرداخته بودند، غربال شدند. منابع انتخاب‌شده شامل پژوهش‌هایی در حوزه تاریخ اسلام، مدیریت اسلامی و تحلیل محتوای سیره پژوهی بوده که از نظر اعتبار علمی، استناددهی مناسب و ارتباط با موضوع سبک مدیریتی حبیب بن مظاهر مورد ارزیابی قرار گرفتند. علاوه بر این، جهت تأیید صحت و دقت منابع از نظرات خبرگان در حوزه سیره پژوهی و مدیریت اسلامی بهره گرفته شد تا تحلیل‌ها مبتنی بر داده‌های معتبر و قابل استناد باشند. در گام بعدی کدگذاری اولیه بر مبنای جملات و عبارات مرتبط با حبیب بن مظاهر انجام شد که یک نمونه آن در جدول زیر انجام شده است.

1. Audit Trail
2. Second Coder

■ شناسایی و تحلیل آموزه‌های مدیریتی از سیره و شخصیت حبیب بن مظاهر

جدول ۴. نمونه کدگذاری اولیه برای فهم آموزه‌های مدیریتی از سیره حبیب بن مظاهر

ردیف	متن اصلی	ترجمه	کدگذاری اولیه
۱	"كان حبيب بن مظاهر الأسدي من القادة الشجعان، نزل الكوفة وصحب علي بن أبي طالب في حروبه كلها".	حبیب بن مظاهر اسدی از فرماندهان شجاع بود که در کوفه ساکن شد و در تمامی جنگ‌های علی بن ابی طالب همراه او بود (مرکز مطالعات کربلا، ۲۰۲۲)	فرماندهی شجاع
۲	"كان حبيب بن مظاهر من شرطه الخميس، وهم فدائيو أمير المؤمنين".	حبیب بن مظاهر از اعضای شرطه الخمیس بود که فداییان امیرالمؤمنین محسوب می‌شدند (دارالکتب العربیه، ۲۰۱۸)	وفاداری به ولی جامعه
۳	"كان حبيب بن مظاهر من تلامذة أمير المؤمنين، ومن الذين حظوا برعايته الخاصة وتربوا من مكنون علومه".	حبیب بن مظاهر از شاگردان امیرالمؤمنین بود و از کسانی که از توجه ویژه او برخوردار شده و از علوم او بهره‌مند شدند (مؤسسه تاریخ‌پژوهی، ۱۳۹۹)	شاگردی ائمه و عالم بودن
۴	"كان حبيب رجلاً ذا بصيرة نافذة وإيمان عميق بقضيته".	حبیب مردی با بصیرت و ایمان عمیق به مسئله خود بود (مرکز مطالعات کربلا، ۲۰۲۲)	بصیرت و ایمان
۵	"لقد كان حبيب صاحب خلق وصدق في المعاملة مع الآخرين".	حبیب مردی با اخلاق و صادق در برخورد با دیگران بود (پایگاه اطلاع‌رسانی عرفان، ۱۴۰۳)	اخلاق و صداقت
۶	"قائد مخلص نذر نفسه لخدمة قضية الإسلام".	یک فرمانده وفادار که خود را برای خدمت به مسئله اسلام وقف کرده بود (مرکز علوم اسلامی، ۲۰۲۱)	وفاداری و خدمت به اسلام
۷	"حبيب كان معروفاً بشجاعته وكان يحث أصحابه على الثبات في المعركة".	حبیب به شجاعتش معروف بود و یاران خود را به پایداری در نبرد تشویق می‌کرد (عمرانی، ۱۳۸۸)	تشویق به صبر و پایداری

ردیف	متن اصلی	ترجمه	کدگذاری اولیه
۸	"كان حبيب قادراً على اتّخاذ القرارات الحاسمة في الوقت المناسب".	حبيب توانایی تصمیم‌گیری قاطع در زمان مناسب را داشت (الموسی، ۱۴۳۳ق)	تصمیم‌گیری قاطع
۹	"حبيب بن مظاهر كان من المخلصين الذين يعطون الولاء دون شروط".	حبيب بن مظاهر از وفادارانی بود که بدون قید و شرط به ولایت پایبند بود (مرکز پژوهش‌های دینی، ۱۴۰۲)	پایبندی به ولایت
۱۰	"كان حبيب يعرف جيداً كيف يقود الناس وكيف يتعامل معهم".	حبيب به خوبی می‌دانست چگونه مردم را هدایت کند و چگونه با آنها برخورد کند (مرکز مطالعات عاشورایی، ۱۳۹۵)	هدایت و مردم‌داری
۱۱	"حبيب كان يرى في التضحية من أجل الحق واجباً مقدساً".	حبيب فداکاری در راه حق را وظیفه‌ای مقدس می‌دانست (دانشگاه اسلامی بیروت، ۲۰۲۲)	فداکاری در راه حق
۱۲	"التزام حبيب بالحق جعله قائداً يثق به الجميع".	التزام حبيب به حق او را به رهبری تبدیل کرد که همگان به او اعتماد داشتند (مرکز پژوهش‌های دینی، ۱۴۰۲)	رهبری مبتنی بر حق
۱۳	"كان حبيب يدعو الناس للحق بالحكمة والموعظة الحسنة".	حبيب مردم را با حکمت و نصیحت نیکو به حق دعوت می‌کرد (مرکز علوم اسلامی، ۲۰۲۱)	نصیحت و دعوت به خیر و نیکی
۱۴	"حبيب بن مظاهر رجل فقيه وشجاع، كان ينصر الحق ولا يخاف في الله لومة لائم".	حبيب بن مظاهر مردی فقیه و شجاع بود که همواره از حق دفاع می‌کرد و از سرزنش هراسی نداشت (علوی و عبدالحسین زاده، ۱۳۹۳)	فقاہت و شجاعت
۱۵	"كان حبيب يقود الناس بحب ويمزج بين الشدة واللين".	حبيب مردم را با عشق رهبری می‌کرد و بین سختی و مهربانی تعادل برقرار می‌کرد (مرکز مطالعات کربلا، ۲۰۲۲)	رهبری با عشق و تعادل

آموزه‌های مدیریتی مستخرج از سیره حبیب بن مظاهر

در این مرحله پس از شناسایی و کدگذاری جملات و عبارات از سیره و شخصیت حبیب بن مظاهر، استخراج آموزه‌های مدیریتی از سبک و سیره حبیب بن مظاهر در دستور کار قرار گرفت.

با تحلیل اولیه از اسناد و مطالب مرتبط، حدود ۳۰ آموزه مدیریتی به شرح زیر استخراج شد.

جدول ۵. آموزه‌های مدیریتی سیره و رفتار حبیب بن مظاهر

آموزه مدیریتی	توضیحات و تحلیل	نقل قول از منابع عربی / فارسی
رهبری تحول‌گرا	توانایی او در ایجاد تغییرات مثبت و انگیزه‌بخشی به یاران و فرصت‌سازی.	«كان حبیب بن مظاهر من القادة الذين يحملون رسالة كربلاء ويحفزون الجميع للثبات» (مرکز مطالعات کربلا، ۲۰۲۲)
تصمیم‌گیری سریع و مؤثر	قدرت تصمیم‌گیری در لحظات حساس و بحرانی.	«لما كانت اللحظة حاسمة، قال حبیب: لن نراجع عن نصره الحق» (گلی زواره، ۱۳۹۵)
وفاداری به اصول	پایبندی به اهداف و اصول مقدس حتی در شرایط سخت.	«ما ترك حبیب الولاء حتى آخر لحظة في حياته» (محدثی، ۱۳۹۳)
تقویت روحیه تیمی	ایجاد انسجام و همبستگی بین یاران.	«كان يجمع الرفاق ويقول: كلنا في سبيل الله» (مرکز پژوهش‌های دینی، ۱۴۰۲)
پایداری در برابر فشارها	مقاومت در برابر سختی‌ها و فشارهای دشمن.	«وظل حبیب صامداً رغم قسوة الظروف» (مرکز مطالعات کربلا، ۲۰۲۲)
استعدادپروری	استفاده بهینه از توانایی‌ها و استعدادها یاران.	«قاد حبیب رجاله بحكمة وتخطيط دقيق» (مؤسسه تاریخ پژوهی، ۱۳۹۹)
پیش‌بینی و آینده‌نگری	آمادگی برای تحولات آینده و برنامه‌ریزی مناسب.	«كان يقول: علينا أن نتحضر لما هو آت» (مرکز مطالعات عاشورایی، ۱۳۹۵)
ایجاد فرهنگ سازمانی	ترویج ارزش‌ها و اصول اخلاقی در میان یاران.	«غرس حبیب في النفوس حب الولاء والقيم الإسلامية» (القصیر، ۲۰۱۰)
توانمندسازی نیروها	آموزش و تربیت یاران برای مقابله با چالش‌ها.	«درب حبیب الرجال وزودهم بالعزم» (صمیمی، ۱۳۸۲)
مدیریت تعارضات	حل اختلافات و ایجاد هماهنگی	«كان يحسم النزاعات بحكمة ويجمع الكلمة»

نقل قول از منابع عربی / فارسی	توضیحات و تحلیل	آموزه مدیریتی
(مرکز علوم اسلامی، ۲۰۲۱)	بین یاران.	
«لم یکن یخفی شیئاً عن رجاله وکان صادقاً فی کلامه» (مرکز مطالعات کربلا، ۲۰۲۲)	صداقت و راست‌گویی در گفتار و انتقال اطلاعات.	شفافیت در ارتباطات
«قال لأصحابه: 'ما رأيكم فی الأمر؟' واستمع للجميع» (شجاعی، ۱۳۹۸)	دعوت یاران به مشارکت فعال در تصمیم‌گیری‌ها.	تشویق به مشارکت
«کان یفعل ما یقول لیعطی مثلاً» (دارالکتب العربیه، ۲۰۱۸)	عمل به گفتار خود و الگو بودن برای دیگران.	الگوسازی رفتاری
«کان حریصاً علی تطویر نفسه و من معه» (عمرانی، ۱۳۸۸)	تلاش برای بهبود فردی و جمعی یاران.	تعهد به تعالی
«ذکر الله دائماً فی قلبه ولسانه» (محدثی، ۱۳۹۳)	توجه ویژه به بُعد معنوی زندگی و الهام‌بخشی به دیگران.	آگاهی دینی
«قال لهم: 'انتم جند الله، فلا تهابوا» (فارسی مدان، ۱۳۸۸؛ غلامحسینی، ۱۳۷۷)	ایجاد حس اعتماد و توانمندی در میان نیروها.	تقویت اعتماد به نفس یاران
«رغم اشتداد القتال، کان حبیب هادئاً و یوحی بالثقه» (مرکز مطالعات کربلا، ۲۰۲۲)	حفظ آرامش و کنترل اوضاع در شرایط دشوار.	مدیریت استرس
«قال: 'إنما نرید وجه الله» (دریاب نجفی، ۱۳۷۹)	استفاده از ابزارهای انگیزشی برای تقویت انگیزه یاران.	توانایی انگیزش درونی و بیرونی
«دریهم علی الشجاعه و الصبر» (شجاعی، ۱۳۷۰)	تعلیم مهارت‌های لازم به یاران برای مبارزه با چالش‌ها.	آموزش و توسعه
«کان یعدل خططه وفق الموقف» (شاهرودی و فراهانی، ۱۴۰۱)	توانایی تغییر برنامه‌ها و تطبیق با شرایط جدید.	انعطاف‌پذیری و تطبیق‌پذیری
«قال: 'هدفنا أسمى من الحیاة» (مرکز پژوهش‌های دینی، ۱۴۰۲)	الهام‌بخشی به یاران برای دنبال کردن یک هدف بزرگ‌تر.	ایجاد حس مأموریت و هدف مشترک
«قسم المهام بین الجميع بالعدل» (مرکز علوم اسلامی، ۲۰۲۱)	رعایت عدالت در تقسیم وظایف و برخورد با نیروها.	عدالت و انصاف

■ شناسایی و تحلیل آموزه‌های مدیریتی از سیره و شخصیت حبیب بن مظاهر

نقل قول از منابع عربی / فارسی	توضیحات و تحلیل	آموزه مدیریتی
«کان یکی لألم أصحابه و یساندهم» (مرکز مطالعات کربلا، ۲۰۲۲)	ارتباط نزدیک با یاران و همدردی با آنان.	همراهی و همدلی با نیروها
«استمع لكل رأی، حتی إن خالفه» (حسینی، ۱۳۹۱)	پذیرش دیدگاه‌های متفاوت و یافتن بهترین راه‌حل.	تحمل نظرات مخالف
«کان یقول: نفسی فداء لکم» (مؤسسه تاریخ پژوهی، ۱۳۹۹)	الگو بودن در خدمت به دیگران و فداکاری.	حس خدمت و ایثارگری
«نظم حبیب الصفوف بمهارة» (علوی و عبدالحسین زاده، ۱۳۹۳)	توانایی در تنظیم نیروها و برنامه‌ریزی برای نبرد.	سازماندهی و برنامه‌ریزی مؤثر
«بث حبیب المحبة بین رجاله» (مرکز مطالعات کربلا، ۲۰۲۲)	ایجاد فضای محبت و احترام میان نیروها.	رهبری با عشق و احترام
«أقنع الجميع بأن البقاء فی المعركة واجب» (مرکز علوم اسلامی، ۲۰۲۱)	توانایی اقناع یاران برای پیروی از تصمیمات و ایجاد گفت‌وگو.	قدرت اقناع و متقاعدسازی و ایجاد گفت‌وگو
«قال: إن النصر أو الشهادة هدفنا» (مرکز پژوهش‌های دینی، ۱۴۰۲)	نگه داشتن توجه نیروها به رسالت و هدف اصلی.	تمرکز بر هدف نهایی
«لم یتنازل عن مبادئه حتی فی اللحظات الأخيرة» (مرکز مطالعات کربلا، ۲۰۲۲)	حفظ اصول اخلاقی حتی در شرایط سخت و بحرانی.	پایداری اخلاقی و اخلاق‌مداری

دسته‌بندی و گونه‌شناسی آموزه‌های مدیریتی

در مرحله بعد، با تحلیل و بررسی آموزه‌های استخراج شده، تلاش شد که این آموزه‌ها به صورت دقیق و علمی دسته‌بندی شوند تا یافته منسجم و منظم باشد. در این مرحله بر اساس تحلیل‌های انجام شده، آموزه‌های مدیریتی به شرح زیر در چهار بخش، طبقه‌بندی شدند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

مقاله حاضر با هدف تحلیل و شناسایی آموزه‌های مدیریتی از سیره و شخصیت حبیب بن مظاهر انجام شد. یافته‌ها نشان داد که حبیب بن مظاهر به عنوان یکی از یاران وفادار امام حسین (ع)، دارای ویژگی‌های برجسته مدیریتی مانند وفاداری به اصول، توانایی رهبری در شرایط بحرانی، شفافیت در ارتباطات و ایجاد همبستگی میان نیروها بوده است. سؤال اصلی این پژوهش شناسایی آموزه‌ها و مهارت‌های مدیریتی در سیره و رفتار حبیب بن مظاهر و تاثیر آنها در بهبود سبک‌های مدیریتی و رهبری معاصر بود که تحلیل محتوای کیفی متون تاریخی و منابع معتبر نشان داد که حبیب بن مظاهر می‌تواند الگویی برای رهبری تحول‌گرا و مدیریت اخلاقی در سازمان‌های امروزی باشد. هفت گونه اصلی از آموزه‌های مدیریتی، شامل برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، هدایت و رهبری، فرهنگ‌سازی و ارزش‌مداری سازماندهی، انگیزش و روحیه‌بخشی و توسعه و آموزش منابع انسانی، از سیره ایشان استخراج شده است. این پژوهش به تقویت و توسعه دانش مدیریت اسلامی کمک می‌کند و نشان می‌دهد که اصول و مفاهیم رهبری و مدیریت مبتنی بر ارزش‌های اخلاقی و دینی می‌توانند در دنیای معاصر کاربردی باشند.

تفسیر و تحلیل آموزه‌های شناسایی شده نشان‌دهنده این است که شیوه‌های مدیریتی حضرت حبیب مبتنی بر اصول انسانی، مشورت‌جویی، و توجه به نیازهای افراد تحت مدیریت است. این یافته‌ها نه تنها به درک عمیق‌تری از اصول مدیریتی ایشان کمک می‌کند؛ بلکه پیامدهای آن برای بهبود شیوه‌های رهبری و مدیریت در عرصه‌های مختلف از جمله سازمان‌ها و جامعه‌های معاصر نیز بسیار حائز اهمیت است. در واقع، آموزه‌های این پژوهش می‌تواند زمینه‌ساز بازنگری در شیوه‌های مدیریتی رایج و اتخاذ رویکردهایی نوین بر اساس آموزه‌های دینی و اخلاقی باشد.

پژوهش حاضر با تبیین سیره حبیب بن مظاهر نشان می‌دهد که چگونه ارزش‌های دینی و اخلاقی می‌توانند به عنوان الگویی در مدیریت اسلامی مورد استفاده قرار گیرند. این مطالعه با نشان دادن مصادیقی از وفاداری، تصمیم‌گیری قاطع، و رهبری تحول‌گرا، به توسعه مفاهیم مدیریت اسلامی کمک می‌کند و ثابت می‌کند که اصول اخلاقی و معنوی می‌توانند با مدیریت مدرن هم‌افزا شوند. محدودیت در دسترسی به منابع دست‌اول و اصیل درباره زندگی حبیب بن مظاهر،

محدود بودن دامنه پژوهش به یک شخصیت خاص که ممکن است یافته‌ها را کمتر عمومیت‌پذیر کند و عدم بررسی تأثیر این آموزه‌ها در محیط‌های مدیریتی مدرن به طور تجربی از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر است

مقاله حاضر مانند مقاله‌ای در مجله "فرهنگ زیارت" با عنوان حبیب بن مظاهر؛ مظهر وفاداری به ولایت به ویژگی‌های وفاداری حبیب بن مظاهر و نقش او در ایجاد همبستگی و انگیزه‌بخشی به یاران امام حسین (ع) اشاره کرده است. هر دو مطالعه بر تأثیرات اخلاقی و ارزشی حبیب بن مظاهر تأکید دارند و او را به عنوان الگویی از رهبری وفادار و اخلاق‌مدار معرفی می‌کنند. مانند مطالعات انجام شده توسط مرکز مطالعات کربلا در مقالاتی همچون روح الجماعة فی کربلا، مقاله حاضر نیز نشان می‌دهد که حبیب بن مظاهر با ایجاد روحیه تیمی و همبستگی میان یاران خود، به عنوان یک رهبر مؤثر شناخته می‌شد. تمایز اصلی مقاله حاضر با پژوهش‌های پیشین در جامعیت و طبقه‌بندی آموزه‌های مدیریتی است. برخلاف مطالعاتی که تنها به بخشی از ویژگی‌های حبیب بن مظاهر پرداخته‌اند، این مقاله به صورت جامع‌تر چهارگونه اصلی آموزه‌های مدیریتی (شامل مهارت‌های رهبری و مدیریت، ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری، توانمندی‌های ارتباطی و توانمندسازی نیروی انسانی و ویژگی‌های معنوی و ارزشی) را پوشش داده است. در راستای یافته‌های پژوهش حاضر، برخی توصیه‌های کاربردی برای توسعه و تقویت مدیریت اسلامی عبارت‌اند از:

- ترویج رهبری اخلاق‌مدار: با تأکید بر اصولی مانند وفاداری به ارزش‌ها و رفتارهای اخلاقی، مدیران می‌توانند اعتماد و انسجام در سازمان را افزایش دهند. بهره‌گیری از الگوهای مانند حبیب بن مظاهر که بر رعایت اصول اخلاقی حتی در شرایط بحرانی تأکید داشت، می‌تواند به ارتقای فرهنگ سازمانی کمک کند.
- توسعه مهارت‌های تصمیم‌گیری در شرایط بحرانی: یکی از نکات کلیدی در مدیریت اسلامی، توانایی تصمیم‌گیری سریع و قاطع در لحظات حساس است. ایجاد برنامه‌های آموزشی برای توسعه مهارت‌های تصمیم‌گیری در شرایط بحران می‌تواند اثربخشی و پایداری سازمان را بهبود بخشد.
- ایجاد و تقویت روحیه تیمی: از یافته‌های پژوهش بر می‌آید که ایجاد همبستگی و تقویت روحیه جمعی از جمله ویژگی‌های مدیریتی حبیب بن مظاهر بود. مدیران باید به

راهکارهایی برای تقویت این روحیه توجه کنند، مانند برگزاری جلسات تیمی با محوریت اشتراک‌گذاری اهداف و مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها.

- تربیت و توانمندسازی منابع انسانی: تأکید بر تربیت و پرورش نیروهای توانمند از طریق آموزش‌های مستمر و توسعه مهارت‌های حرفه‌ای و اخلاقی، می‌تواند به موفقیت سازمان‌های اسلامی کمک کند. آموزش مبانی مدیریت اسلامی و استفاده از الگوهای تاریخی برای تقویت تعهد و انگیزه افراد بسیار مؤثر خواهد بود.
- توسعه فرهنگ شفافیت و ارتباطات مؤثر: شفافیت در ارتباطات و ایجاد محیطی که در آن اطلاعات به‌طور صادقانه و باز میان مدیران و کارکنان به اشتراک گذاشته شود، می‌تواند از بسیاری مشکلات سازمانی جلوگیری کند و بهره‌وری را افزایش دهد. این رویکرد با سیره حبیب بن مظاهر که ارتباطات صادقانه و همراه با احترام داشت، هم‌سو است.
- توجه به بعد معنوی در مدیریت: حفظ و تقویت ارزش‌های معنوی در محیط کار می‌تواند به تعمیق رضایت شغلی و انسجام کارکنان کمک کند. مدیران باید به گونه‌ای عمل کنند که فضایی معنوی و الهام‌بخش ایجاد شود و اهداف معنوی با اهداف سازمانی تلفیق شوند.
- تشویق به پذیرش و تحمل نظرات متفاوت: توانایی مدیریت اختلافات و احترام به دیدگاه‌های مختلف می‌تواند به ارتقای نوآوری و یافتن بهترین راه‌حل‌ها منجر شود. این ویژگی که در سیره حبیب بن مظاهر مشهود است، باید در برنامه‌های آموزشی و سیاست‌های سازمانی مورد تأکید قرار گیرد.

برخی از پیشنهادها برای پژوهش‌های آتی نیز شامل طراحی و اعتبارسنجی مدل مفهومی رهبری اخلاق‌محور بر اساس سیره مدیریتی حبیب بن مظاهر، مطالعه تجربی تأثیر به‌کارگیری آموزه‌های مدیریتی حبیب بن مظاهر در سازمان‌های فرهنگی، آموزشی و دینی، شناسایی ظرفیت‌های تربیتی و آموزشی سیره حبیب بن مظاهر برای الگوپردازی در برنامه‌های توسعه منابع انسانی و تحلیل نقش آموزه‌های حبیب بن مظاهر در مدیریت بحران‌های اخلاقی و ارزشی در سازمان‌های معاصر می‌باشد. طراحی دوره‌های آموزشی برای مدیران و فرماندهان در حوزه مدیریت بحران با محوریت تصمیم‌گیری مؤمنانه و شجاعانه، نهادینه‌سازی فرهنگ شفافیت و صداقت در ارتباطات اداری با الهام

از ارتباطات شفاف حبیب بن مظاهر با یارانش و گنجاندن مفاهیم «مدیریت عاشورایی» و سیره یاران امام حسین (ع) در برنامه‌های آموزشی مدیران دولتی و جهادی از جمله پیشنهادهای اجرایی برگرفته از پژوهش حاضر هستند.

نوآوری این پژوهش در آن است که با تمرکز بر شیوه‌های مدیریتی حبیب بن مظاهر، به بررسی مفاهیم و اصولی پرداخته است که کمتر در منابع مدرن مدیریتی مورد توجه قرار گرفته‌اند. این پژوهش علاوه بر اینکه به ارتقاء فهم ما از مدیریت در زمینه‌های دینی و تاریخی کمک می‌کند، به‌ویژه در زمینه‌های اخلاقی و انسان‌شناسی مدیریتی نوآوری‌هایی را ارائه داده است. برخی از پیشنهادها پژوهشی برای مطالعات آتی نیز می‌تواند شامل مواردی همچون بررسی تطبیقی آموزه‌های مدیریتی حبیب بن مظاهر با دیگر شخصیت‌های تأثیرگذار اسلامی، تحلیل تجربی تأثیرات کاربرد آموزه‌های مدیریتی استخراج شده از این مطالعه در محیط‌های سازمانی مدرن، مطالعه آموزه‌های مدیریتی در شرایط بحران و جنگ با بهره‌گیری از شخصیت‌های مشابه تاریخی و گسترش پژوهش به دیگر شخصیت‌های یاران امام حسین (ع) برای یافتن الگوهای مشترک مدیریتی باشد.

آموزه‌های مدیریتی حبیب بن مظاهر که بر مبنای اصولی چون شجاعت، صداقت و توجه به انسانیت استوار است، می‌تواند به‌عنوان الگویی برای مدیریت موفق در دنیای معاصر مورد استفاده قرار گیرد. در دنیای پرشتاب و پیچیده امروز، بازگشت به این اصول می‌تواند در حل چالش‌های مدیریتی و انسانی بسیار راهگشا باشد. ترکیب آموزه‌های دینی با روش‌های مدیریتی مدرن نه تنها یک ضرورت است؛ بلکه می‌تواند سرنوشت جوامع و سازمان‌ها را به‌طور بنیادی دگرگون سازد. در پایان بایستی بیان شود که برای رسیدن به مدیریت مؤثر و انسان‌محور، بازتعریف اصول رهبری در بستر تاریخ و فرهنگ اسلامی بایستی صورت پذیرد و این امر از طریق مراجعه به گنجینه بزرگ و غنی منابع اسلامی امکان‌پذیر است.

Referenc

قرآن کریم

- Alavi, Seyyed Ali Asghar; Abdolhosseinzadeh, Mohammad (2014). To the Al-Habib (Exercises for Becoming Habib), Tehran: Sadid Publications. [\[In Parsian\]](#)
- Al-Musa, Al-Sayyid Ali Abbas. (1433). Rijal Nasrawa Al-Hussein: Habib bin Mazahir. Baqiyatullah Magazine, (243), pp. 12-17. [\[In Parsian\]](#)
- Al-Qaseer, Ali (2010). Hayah Habib bin Mazher al-Asadi, Karbala: The oath of the affairs of intellectual and cultural affairs in Al-Utbah al-Husseiniyyah Al-Maqdisa. [\[In Parsian\]](#)
- Babaei, Mohammad Bagher. (2012). Guidance and Leadership from the Perspective of the Quran and Its Strategies. Quarterly Scientific-Research Journal of Islamic Management, 62(1), 150-193. [DOR: 20.1001.1.22516980.1397.26.1.4.5](#) [\[In Parsian\]](#)
- Brown, K. W. (2020). **Transformational leadership and ethical management**. Cambridge University Press.
- Center for Ashura Studies (2016), Strategic Planning among the Heroes of Karbala, Qom: Center for Ashura Studies. [\[In Parsian\]](#)
- Center for Islamic Sciences (2021). Al-Qayyada al-Rashida Fi-Islam, Cairo: Center for Islamic Sciences. [\[In Parsian\]](#)
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). **Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches**. Sage Publications.
- Dar al-Kutb al-Arabiya (2018), The Secrets of al-Qada in Islam, Cairo: Dar al-Kutb al-Arabiya. [\[In Parsian\]](#)
- Daryab Najafi, Baqir (1990). Habib bin Mazahir as a model for reciters. Kausar Culture Magazine, 38(1), pp. 13-18. [\[In Parsian\]](#)
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. **Journal of Advance d Nursing**, 62(1), 107-115.
- Erfan Information Base (1403), Habib bin Mazaher; The epitome of loyalty to the Wilayat. Retrieved on 1403 / 01 / 15 from <https://erfan.R>. [\[In Parsian\]](#)
- Gholamhosseini, Mustafa, (1377). The old man of love, Habib ibn Mazahir. Kausar Culture Magazine, (14), pp. 13-19. [\[In Parsian\]](#)
- Goli Zavareh, Gholam Reza. (2016). Habib Najib; A journey through the life and brilliant career of Habib bin Mazaher Asadi. Pasdar Islam Magazine, 35(1), pp. 41-46. [\[In Parsian\]](#)
- Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures, and measures to achieve trustworthiness. **Nurse Education Today**, 24(2), 105-112.
- Hassani, Majid, and Naghipour, Vali-Allah. (2017). The Dynamics of the Character of Hazrat Ali (AS) in Crisis Management of the War of Camel. Quarterly Scientific Research Journal of Islamic Management, 52(3), 631-662. [DOR: 20.1001.1.22516980.1396.25.3.5.3](#) [\[In Parsian\]](#)
- Hosseini Bagherabadi, Seyyed Abbas. (2015). The centrality of the Imam in life; Habib's movement from Kufa to Karbala. Missionaries Magazine, (195), pp. 12-17. [\[In Parsian\]](#)
- Hosseini, Javad. (2012). History and biography: Habib ibn Mazahir, the devoted companion. Journal of Missionaries, 12(2), pp. 159-160. [\[In Parsian\]](#)
- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. **Qualitative Health Research**, 15(9), 1277-1288.
- Institute of History (2019). Personality of Habib bin Mazaher, Tehran: Historical Research Institute. [\[In Parsian\]](#)

- Islamic Studies Center . (2021). **Al-Habib ibn Muzahir: A Symbol of Loyalty and Valor** . London: Islamic Studies Center Press.
- Islamic University of Beirut . (2022). **The Leadership of Martyrdom in Karbala** . Beirut: Islamic University Press.
- Jones, R., & Clark, M. (2019). The integration of traditional and modern leadership practices: A conceptual analysis. **Leadership Quarterly** , 30(4), 511-523.
- Karbala Studies Center (2022), Habib Bin Mazhar; The symbol of loyalty. Karbala: Karbala Studies Center. [In Parsian]
- Krippendorff, K. (2018). **Content analysis: An introduction to its methodology** . Sage Publications.
- Latifi, Meysam., Mansouri, Baharak and Abdolhosseinzadeh, Mohammad. (2016). Identifying and explaining the principles of management in the life of Imam Hussein (AS). Quarterly Scientific Research Journal of Islamic Management, 42(3), 25-53. [DOR: 20.1001.1.22516980.1395.24.3.2.3](https://doi.org/10.1001.1.22516980.1395.24.3.2.3)[In Parsian]
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). **Naturalistic inquiry** . Sage Publications.
- Mayring, P. (2014). **Qualitative content analysis: Theoretical foundation, basic procedures and software solution** . Beltz.
- Meeting of the Professors (1402), Personality Characteristics of Habib bin Mazaher. Retrieved on 15 / 01 / 1403 from <https://www.eshasteasatid.com/node/2225>. [In Parsian]
- Mohaddisi, Javad (2014), Habib bin Mazahir, Qom: Publications of the Islamic Propaganda Office of the Qom Seminary. [In Parsian]
- Mohammadi Rayshahri, Mohammad (2009). Imam Hussein Encyclopedia Based on the Quran, Hadith, and History, with the collaboration of Seyyed Mahmoud Tabatabai Nejad and Seyyed Ruhollah Seyyed Tababai, translated by Abdolhadi Masoudi. Qom: Darul Hadith Publications [In Parsian]
- Motahari, Morteza, (2006). Collection of Works of Shahid Motahari: Volume 23 (Philosophy of Religion and Quranic Knowledge). Tehran: Sadra Publications. [In Parsian]
- Northouse, P. G. (2021). **Leadership: Theory and practice (9th ed.)**. Sage Publications.
- Omran, Sayyed Masoud (2009), Habib bin Mazahir, the model of governorship and moral virtues, Sokhan Tarikh Quarterly, Volume 7, No. 25, pages 45-60. [In Parsian]
- Persian: Madan, Ali (2009), Understanding the Personality of Habib Ibn Mazahir, Sokhan Tarikh Quarterly, Volume 7, Number 25, Pages 7-26. [In Parsian]
- Rahmati, Mohammad Hossein., Khneifer, Hossein., and Ketabi, Ebrahim. (2014). Imam Hussein's (AS) Leadership Model in the Ashura Uprising. Quarterly Scientific Research Journal of Islamic Management, 24(3), 921-945. [DOR: 20.1001.1.22516980.1395.24.3.6.7](https://doi.org/10.1001.1.22516980.1395.24.3.6.7) [In Parsian]
- Religious Research Center (1402). The Spirit of the Congregation in Karbala, Tehran: Religious Research Center. [In Parsian]
- Saldana, J. (2021). **The coding manual for qualitative researchers** . Sage Publications.
- Samimi, Gholam Hossein, (2003). Habib bin Mazahir, a man of religion and politics. Journal of Lessons from the School of Islam, 43(8), pp. 23-29. [In Parsian]
- Samimi, Gholam Hossein, (2003). Habib bin Mazahir's help from Bani Asad. Journal of Lessons from the School of Islam, 43(9), pp. 11-15. [In Parsian]
- Schreier, M. (2012). **Qualitative content analysis in practice** . Sage Publications.
- Shahroudi, Mohammad Reza; Farahani, Mohammad (1401). Intertextual study of the character of Habib ibn Mazahir in the speeches of Imam Hussein (AS), Journal of Hussaini Education, 7(25), 61-78. [In Parsian]
- Shojaei, Seyyed Mahdi (1991), Men and their Prides: Habib ibn Mazahir, Journal of Teacher Development, 1(7), pp. 24-41. [In Parsian]

- Shojaei, Seyyed Mehdi (2019), From the Land of Habib. Tehran: Neistan Publications.
- Smith, J., Brown, K., & Johnson, L. (2021). Ethical leadership in complex times: Lessons from the past and present. **Journal of Business Ethics** , 170(2), 301-315.
- Sotoudeh, Roqiyeh., Bagheri, Muslim., and Jajermizadeh, Mohsen. (1400). Designing an Employee Motivation Model Based on the Method of Imam Ali (AS). *Islamic Management Research Quarterly*, 29(2), 101-128. [DOR: 20.1001.1.22516980.1400.29.2.3.7](#)[In Parsian]
- Tabatabaei, Seyed Mehdi, Ahmadi, Mohammad., and Hajizadeh, Alireza, Mianbandi, Amir. (1400). Reviewing the Scope of Islamic Management Research in Iran: A Meta-study of Articles Published up to 1400 AH. *Quarterly Journal of Islamic Management Research*, 29(4), 189-219. [DOR: 20.1001.1.22516980.1400.29.4.6.4](#)[In Parsian]
- Wasali, Leila. (2007). Habib bin Mazahir. *Encyclopedia of the Islamic World*, (12), pp. 35-41.
- Yukl, G., & Gardner, W. L. (2020). **Leadership in organizations** .Pearson.

